

УДК 937:008"-0/0"

Боднарук М. М.

DAMNATIO MEMORIAE, АБО САНКЦІЇ ПРОТИ ПАМ'ЯТІ В РИМСЬКІЙ КУЛЬТУРІ І СТ. ДО Н. Е. – І СТ. Н. Е.

У статті розглянуто санкції проти пам'яті в політичній культурі Риму класичного періоду в широкому генеалогічному контексті. Автор окреслює практики, що складають мнемонічну традицію римської античності та звертається до аналізу сучасного компаративного підходу.

Ключові слова: *damnatio memoriae*, санкції проти пам'яті, політики забуття, мовчання, римська культура, генеалогія.

З-поміж наукових питань, визнаних предметом для дискусії та дебатів міжнародним журналом «Memory studies» [14], що покликаний мобілізувати дослідників задля спільного осмислення теоретичної, емпіричної та методологічної проблематики, пов'язаної з пам'яттю, центральними темами є пам'ять про Голокост та політики ідентичності, зав'язані на пам'яті в посттоталітарних державах. Так, провідне видання, розглядаючи соціальні, культурні, когнітивні, політичні та технологічні зсуви, що впливають на те, як індивіди, групи та суспільства пригадують і забувають, конфігурує сучасне поле дослідницьких зацікавлень у сфері вивчення пам'яті. Більше того, «Memory studies» ставить своїм завданням формування не лише академічного, а й публічного дискурсу з питань конфліктів пам'яті сучасної доби. Вказані тенденції в науковому полі безпосередньо впливають, зокрема, і на розвідки дослідників античності, сферою інтересів яких є проблематика пам'яті, пригадування та забуття, переносячи питання, вироблені в полі дослідження травм чи катастроф ХХ ст., на емпіричний матеріал віддалених у часі історичних епох. Приміром, «Memory studies» в класичному Римі практично цілком запозичують проблематизацію з теоретичних питань, поставлених в рамках сучасної дисципліни *memory studies*, а якщо говорити радикальніше, то і *Holocaust studies*. Серед них маємо і дебати щодо репрезентації конфлікту, катастрофи та травми, і дискусію довкола пам'яті злочинців та пам'яті про злочинців, – а йдеться першочергово

про злочини проти людства в ХХ ст. [7, 91–94], – і комплексні питання, що охоплюють всю сферу культурної пам'яті та її спадщини. Наслідком цього є не лише певна модернізація в дослідженнях античної культури чи аплікація нерелевантних для відповідного історичного періоду теоретичних завдань, які беруть свій початок із викликів сучасності, але й, що найгірше, – ризики вибудовування хибної генеалогії понять, які нібито ведуть родовід з античності й можуть бути віднайдені з більшими чи меншими трансформаціями в наступні хронологічні періоди, аж до сьогодні.

Оскільки в працях істориків античності цілеспрямована дослідницька стратегія найчіткіше проступає у формі порівнянь між греко-римським та сучасним (ХХ ст.) використанням пам'яті, то саме такі порівняння і будуть першою із проблем, проаналізованих у цій статті.

Серед понять, які фігурують у дискурсі політик пам'яті та забуття в полі вивчення класичної римської культури, одним із центральних є *damnatio memoriae*. Так, американський дослідник Чарльз Гедрік у праці «Історія та мовчання: чистка та реабілітація пам'яті в пізній античності» (2000) дає дефініцію античному *damnatio memoriae* як набору більш чи менш формальних традиційних стратегій і тактик, які відзначаються агресією щодо пам'яті мертвих публічних ворогів [10, xii]. Застосовувані впродовж періоду як республіки, так і імперії – з V ст. до н. е. по VI ст. н. е., – техніки *damnatio memoriae* в найширшому розумінні включають усунення візу-

альної репрезентації особи, заборону її імені, а також церемонії похорон і трауру.

Власне, поняття *damnatio memoriae*, як показав Фрідріх Віттінгофф ще в 1936 р., не бере початок з римського юридичного словника: *damnatio memoriae* взагалі не є античним терміном і не вживалося самими римлянами для позначення їх санкцій [16; 10, 91, 275; 9, xix].

Підхід Гарріет Флауер у монографії «Мистецтво забування: безчестя та забуття в римській політичній культурі» (2006) вирізняється відмовою від вживання концепту *damnatio memoriae*. Натомість дослідниця послуговується описовим поняттям «санкцій проти пам'яті». За Флауер, використовуючи поняття *damnatio memoriae*, ми схильні припускати більш формальний та статичний спосіб поведінки, ніж той, що був властивий індивідам у Давньому Римі, зокрема в період, вказаний у назві нашої розвідки [9, xix, xxii]. Флауер критикує непослідовність у використанні поняття *damnatio memoriae*, як у випадку вже названої праці Гедріка «Історія та мовчання». В концептуальному визначенні *damnatio memoriae* як римської інституції [10, 91] при відображенні складності та різноманіття санкцій *post mortem* в імперський період, дослідник, однак, змінює дефініцію в термінах певних практик *damnatio memoriae* як системи стандартних покарань [8, 208].

Отже, зважаючи на контекст, в який вписане поняття *damnatio memoriae*, ми вживатимемо даний концепт, маючи на увазі санкції проти пам'яті, – в їх множинності, – із вказівкою на конкретний тип процедури знищення пам'яті. Видається продуктивним встановлення «генеалогії» санкцій проти пам'яті, у фукіанському значенні терміна, «не стільки для того, щоб накреслити повільну криву їх еволюції, а радше щоб відновити різні сцени, на яких вони відігравали різні ролі; визначити навіть точку їх лакуни, момент, коли вони не мали місця» [2]. Таким чином, керуючись теоретичною настановою, якою тут слугує теза Гедріка про те, що «історія політичної репресії соціальної та культурної пам'яті в Давньому Римі, т.зв. *damnatio memoriae*, ще тільки повинна бути написана» [10, 91], та твердженням Фуко про значимість розривів на протизагугу лінійності історії для вибудовування генеалогії, пропонуємо короткий огляд еволюції санкцій проти пам'яті в хронологічному проміжку кінця римської республіки та початку імперії.

Римські автори всіх періодів описують те, що ми називаємо *damnatio memoriae* як частину інтенсивного політичного життя римського суспільства. Ставлячи своєю другою метою проаналізувати римську політичну культуру за допомогою встановлення генеалогії санкцій

проти пам'яті, ми прагнемо побачити політичні зміни крізь оптику *damnatio memoriae*. Такий підхід передбачає простежування прецедентів мнемонічних санкцій у Римі, вирізнення іноземних впливів, висвітлення зв'язку з політичними трансформаціями та соціальним розвитком, а також встановлення ретельного переліку санкцій при постійному наголошенні їх критичної ролі для римської культури. Знову ж таки з'являється спокуса широкого компаративного підходу, де схожі висновки можуть бути отримані щодо функцій пам'яті впродовж різних історичних періодів, а отже, втрачається основний момент: бачення римських мнемонічних практик в їх унікальності, *rarity*. Теоретичною засадою тут слугує інтуїція Фуко про рідкісність (*rareté*), в латинському значенні цього слова [1, 351]. Відштовхуючись від концептуального поняття «політик пам'яті», в якому «політики» в множині позначають численні стратегії пам'яті, ми аплікуємо до них термін *damnatio memoriae*, що його можна віднести до інструментарію критичного осмислення римської політичної культури.

Уже згадана праця Флауер показує неможливість розділення практик *damnatio memoriae* та політичної культури, в якій вони оперують. За визначенням Флауер, *damnatio memoriae*, а в її термінології – санкції проти пам'яті, є «свідомо обраними стратегіями, які мають на меті зміну картини минулого шляхом стирання чи переозначення або водночас з допомогою і того й іншого» [9, 2]. Практичною настановою для нас слугує теза про те, що слід зазірнути по той бік традиційного дослідження, яке включає санкції, рекомендовані сенатом чи імператором, як-от знищення епіграфічних текстів, залучивши санкції, що задіюють літературні та історіографічні тексти, так само, як і джерела візуальної культури. Таким чином, дискусія не зводиться до офіційно встановлених заходів, – що, можливо, передбачає поняття «санкції», – а виходить на рівень ширшого дослідження того, як функціонує пам'ять у римській політичній культурі.

Використання істориками античності при аналізі греко-римської культури сучасних паралелей в обширі від більшовицької колективізації до Голокосту наводить на деякі роздуми, що стосуються ризиків компаративного аналізу. Рідко хто з дослідників пам'яті в полі римської політичної культури втримується від таких модерністичних порівнянь. Так, у вже згаданій праці Гедріка, яку ми використаємо як окрему нагоду для дискусії, чи не в кожному з розділів знаходимо покликання на проблематику вивчення Голокосту. Гедрік і сам вказує, що недавні роботи, котрі вносять новизну в дискусію щодо Голокосту, визначають відношення пам'яті та історії своєю центральною темою. Так само

нешодавні тексти східноєвропейського походження, згенеровані відкриттям державних архівів, розвивають поняття пам'яті як форми політичного спротиву [10, 91–92]. Що стосується теми останніх, як зазначає Гедрік, йдеться про неосяжний корпус компаративного матеріалу для істориків, адже Рим не унікальний в його спробах забороняти репрезентації індивідів, засуджених державою. Історично, всі суспільства, в тому числі й західні ліберальні демократії, змушені бути селективними стосовно того, що вони пам'ятають, а що забувають, зокрема у спосіб, який нагадує *damnatio memoriae*. Далі маємо низку зіставлень римської практики *damnatio memoriae* та сталінських чисток з урахуванням різниці між доступними засобами комунікації в римському світі та Радянському Союзі. Рим – давня держава – мав менш впливові інструменти соціального та культурного контролю, ніж ті, що були доступні сучасним тоталітарним режимам. Більше того, в Римі практики *damnatio memoriae* застосовувала виключно внутрішня правляча еліта держави. Натомість сталіністські чистки мали ширші межі та застосування: вони використовувалися не лише як повідомлення для вузької привілейованої групи в середині суспільства, а й впливали на громадську свідомість в найширший з можливих способів та поширювали обмежене бачення минулого для найширшої громадськості [10, 92; 11, 464–466]. На протигагу понятійному апаратові Гедріка, дослідник візуальної культури Пауль Цанкер наголошує на понятті ідеології, яка формувала всю систему римських цінностей і художній словник, зокрема, впливаючи не лише на елітну групу. Що стосується візуального дискурсу, то, зрозуміло, ніщо не було експліцитно прописане та контрольоване. Як відомо, з кінця 1960-х років дослідження римського мистецтва як політичної пропаганди, які домінували в науковому полі та ґрунтувалися на праці Рональда Сайма, всюди відкривали роботу таємної пропагандистської машини, попри те, що насправді ніхто не міг вказати її походження. І хоча навіть сучасний досвід підштовхує нас бачити машину пропаганди в дії, слід пам'ятати, що в Римі її не існувало [18, vi, 338]. Окрім того, найперше необхідно звернути увагу на ретельність, з якою здійснювалося посягання на репрезентацію «ворога народу». Симптоматичною є сама підміна поняття, до якої спричиняється компаративний підхід, коли латинське словосполучення *hostis populo Romano* – ворог римського народу – та «ворог народу» в Радянському Союзі вписуються в єдину генеалогічну лінію. Треба зазначити, що вживання сучасного поняття «ворог народу» бере початок щонайдаліше від часу Французької революції, від часу, коли суверен був засудже-

ний до страти, виключений та протиставлений суспільству як його ворог. Більше того: ворог не особистий, а політичний, *hostis*, а не *inimicus*, як їх описував Карл Шмітт, котрий вважав, що політичне існування конститується найінтенсивнішим з-посеред антагонізмів – протистоянням «друг/ворог» [3, 37–45]. Розмірковуючи на тему порушення суспільного договору, Ж.-Ж. Руссо формулює: «зрадник», «ворог», повинен бути знищений, виключений з держави або шляхом вигнання, або смертної кари, як ворог суспільства [4, 683–684]. Схоже, в Радянському Союзі «ворог народу», структурно кажучи, був надміром, який спільнота, керуючись логікою виключення, виштовхує назовні, за межі себе, задля власного об'єднання. Радянське правління мало на меті цілковиту анігіляцію усіх слідів ворога народу – щось, чого, на думку дослідника античності, римляни ніколи не прагнули. До того ж, римське *damnatio memoriae* було значно обмеженіше у своїх ефектах, ніж чистки в Радянському Союзі [10, 92].

Незважаючи на відмінності між *damnatio memoriae* та радянськими чистками, Гедрік стверджує, що антична критика *damnatio memoriae* і сучасна критика чисток у Радянському Союзі оформлені в одних і тих самих термінах. Обидві покладаються на дихотомію між пам'яттю та репрезентацією: пам'ять, як реальність, бачиться як незалежна та первинна щодо репрезентації. Знищення репрезентації не заторкує її [10, 121].

Та ж таки проблема репрезентації, що протиставляється пам'яті, найяскравіше обговорюється в сучасній історіографії в нещодавніх суперечках щодо репрезентації Голокосту. Це питання стало остаточно центральним в даному полі завдяки дебатам поміж німецькими істориками кінця 1970-х і 1980-х рр. Як відомо, центром дискусії стало есе Вольфганга Ізера, в якому критик стверджував, що істина про подію у всій її величині має місце потойбіч репрезентації. Ця тема продовжувала впливати на префігурацію текстів істориків Голокосту, зокрема, опублікованих у науковому журналі «History and Memory». Хайден Уайт у своїй відомій статті «Тягар історії» про сучасне політичне використання історії Голокосту порушує питання зв'язку історіописання та репрезентації у поєднанні з мовчанням та мовою [6; 17, 27–50; 10, 134–135]. Книга Гедріка в дискусії з вказаними авторами доводить, що мовчання і *damnatio memoriae* є знаками: процедури *damnatio memoriae* не мали на меті знищення пам'яті, радше працювали на вироблення слідів своєї власної операції – видиме стирання (*emendatio*) і помітні вилучення, – які руйнували початкову мету. Римляни ніколи не намагалися гранично знищити всі сліди індивіда ще й тому, що *damnatio memo-*

riae містить одночасно сліди свого втілення: мовчання, значимі випущення, розриви і підчищені місця. Ці знаки позиціонуються як заперечення репрезентації, але водночас притягують увагу тим, що вони приховують. Імплицитне протистояння має місце між видимою метою знищення пам'яті та ефектами своєї реалізації, які працюють у зворотному шляху ствердження пам'яті. Зворотна процедура до *damnatio memoriae* – реабілітація особи і пам'яті [15]. Так, практики *damnatio memoriae* працюють передовсім на знищення репрезентації, а не пам'яті. Парадоксально, *damnatio* навпаки посилює пам'ять про *hostes*, оскільки тяглість пам'яті є вирішальною для успіху репресії. Таким чином, маємо справу з радикально відмінними історичними контекстами, котрі постають радше як розриви в історії зі своїми конфігураціями політик пам'яті та забуття, генеалогію яких у рамках I ст. до н. е. – I ст. н. е. ми спробуємо простежити на матеріалі римської політичної культури.

Найперше, генеалогія *damnatio memoriae* в Римі бере початок від грецьких прецедентів: у різні періоди своєї історії греки вдавалися до руйнування будинків, обмеження та заборони похоронів, вигнання, а також амністії задля контролю колективної пам'яті. Для прикладу, після закінчення громадянської війни в V ст. громадяни Афін, відмовившись від помсти противникам в умисному акті амнезії, винайшли, на думку Ніколь Лоро, амністію. Вони погодилися забути те, що неможливо забути: колишні нещастя, громадянську війну, іншим іменем якої є *stasis*. Ще точніше, вони погодилися заперечити те, що *stasis* – який одночасно є конфліктом, розділенням і громадянською війною – перебуває в самому серці їхньої політики [12, 145–165]. Так, римські практики *damnatio memoriae* вписуються в ширшу рамку середземноморського світу, в якому і має місце проліферація санкцій проти пам'яті з їх політичним потенціалом.

Генеалогію цього явища продовжують власне римські санкції, які ми можемо виокремити з урахуванням настанови Фуко, котрий ставить під сумнів пошук «походження», яке робить випадковими все ті перипетії, що можуть мати місце, щоб розкрити, врешті-решт, замкнуту на собі початкову ідентичність, яка нібито передує всьому зовнішньому, випадковому і наступному [2, 74–97]. Маніпуляція пам'яттю за часів ранньої республіки, – попри нестачу свідчень, – демонструє, що санкції не повинні розглядатися лише як феномен пізньої республіки та раннього принципату, так само, як і не можуть прив'язуватися виключно до звинувачення у зраді. Справедливим видається зворотне твердження: санкції проти пам'яті в ранній період першочергово усвідомлювалися як відповідальність сім'ї, а не

держави. Фловєр у своїй праці вказує на характерне для IV ст. до н. е. явище – постання нобілітету, *nobiles* (*nobili genere natus*). Відтак, зростання вагомості пам'яті *nobiles* визначає успіх і окремих сімей, і функціонування політичної системи. Ключовим прикладом для дослідження практик *damnatio memoriae* в період ранньої республіки є заборона *praenomen*'у Маркус серед Манлійів [9, 42–60]. Марк Манлій, патрицій, римський консул, герой оборони Капітолія в 384 р. до н. е. був звинувачений у посяганні на царську владу і скинутий із Тарпейської скелі; Лівій говорить про родову (*gentilicius*) безчестя: *gentis Manliae decreto cautum est ne quis deinde M. Manlius uocaretur* (Liv. 6, 20).

Підступаючи до хронологічних рамок нашої розвідки, вже за пізньої республіки маємо справу з еволюцією санкцій в розрізних реакціях на смерть Тиберія та Гая Граків. Щодо Тиберія, то у пошуку консенсусу та примирення шляхом загладжування провини в культі Церери він спирався на традиційний республіканський прецедент. І навпаки, у випадку Гая маємо радикальний розрив, зважаючи на те, що опоненти останнього не звернулися до релігії, а вдалися до каральних дій: анулювання законів, нищення домів, викидання тіл у Тибр. Акції проти Гая та його прихильників, за Фловєр, були першими каральними санкціями проти пам'яті в Римі. В результаті, сенатори впродовж наступних років інтенсифікували санкції проти пам'яті, намагаючись елімінувати виникнення мартирологу трибунів [9, 69–80].

Певна річ, Сулла, – центральна постать, котра маркує перехід до ери, коли повне знищення політичних опонентів стає ціллю, – в боротьбі зі своїми опонентами вдавався і до зруйнування фамільного дому, і до заборони воскових масок предків. Натомість його авторськими нововведеннями до практик *damnatio memoriae* було посилення санкцій, запровадження заходів проти живих – інституювання проскрипцій з 82–81 р. до н. е. і, чи не найголовніше, – оголошення римських громадян ворогами, *hostes*. Навіть Цицерон звертався до практик Сулли у своїх спробах встановити контроль над пам'яттю про індивідів – Катіліни чи Клодія. Так само і Цезар був змушений позиціонувати себе в контексті застосування попередніх санкцій, хоч він і обрав опозиційну лінію у ставленні до введених Суллою практик, пропагуючи політику *clementia*. Так, пізня республіка вирізняється зсувом від політичної культури *nobiles*, котрі прагнули консенсусу та підтримували політичну систему шляхом контролю над пам'яттю, до часу, коли індивіди, як-от Сулла, визначають успіх як абсолютне знищення політичних опонентів [9, 86–114].

Августівська епоха та ранній принципат, попри брак підтверджень, визначається витонченою та свідомою маніпуляцією пам'яті імператором. Після Акція Октавіан відмовився від сенаторських пропозицій застосувати санкції проти Антонія і, навпаки, вдався до збереження його пам'яті абсорбувавши його наступників у свою сім'ю. Таким чином, Октавіан водночас ставив себе в опозицію до таких індивідів, як Сулла, чия програма політичного забуття асоціювалася з травматичними подіями пізньої республіки, і проголошував повернення до більш традиційних практик. Деякі з августівських ініціатив були нетривалі: за Тиберія, Гая і Клавдія повертаються каральні санкції проти індивідів – Гнея Кальпурнія Пізона, Гая Азінія Галла, а також Агріппіни. «Білою плямою» книги Фловер є августівський проект пам'яті, пов'язаний з імператорським внеском до містобудування та ідеологізації поетів, який дослідниця повністю випускає з поля зору в своєму аналізі санкцій проти пам'яті [13].

Так, П. Цанкер у своїй іконографічній розвідці простежує зміну візуального ряду при переході від республіки до принципату, зокрема, усунення з галереї достойних мужів на форумі Августа тих, хто виявився переможеним на полях громадянської війни [18, 211–212]. У випадку поезії Вергілія маємо також екстраординарний приклад деїфікації імператора, яка ґрунтується на світовому завоюванні та енергетизмі [5, 1–18]. Август свідомо знищує пам'ять про громадянську війну і фізичне усунення своїх ворогів. У літературних текстах *aurea saecula* римської поезії можна відшукувати те, що було вилучено і навмисне приховано, хоча б у зміненому вигляді.

Неминуче – в період правління династії Юліїв-Клавдіїв – з'являються нехарактерні для республіканських часів санкції проти жінок, оскільки їхні позиції та статус змінюються вже з августівського часу.

Далі, у другій половині I ст. н. е., маємо перехід від однієї правлячої династії до іншої, коли успіх нових правителів залежить від їх здатності застосувати санкції проти пам'яті по-

передників. Для прикладу, правління Гальби ґрунтується на маніпуляції пам'яттю про Нерона, коли обирається така форма санкцій проти пам'яті, за якою свідомо уникаються неприємні конотації з попередніми практиками, акумулюючи в своїй політичній риториці ненависть до тирана-попередника. Бачимо чітку спробу контролювати пам'ять про Нерона для політичних цілей впродовж важливого моменту переходу влади [9, 160–222]. Флавіанський період, зокрема імператорство Доміціана, презентує ретельність в розробці санкцій проти пам'яті та поширює їх в різних географічних регіонах та секторах римського суспільства. А вже з перспективи першої половини II ст. стає очевидним радикальний розрив з періодом Юліїв-Клавдіїв та Флавіїв в політичній культурі, що маркується значущою відмовою Антоніна від санкцій проти пам'яті Адріана.

Видається, що генеалогія римських практик *damnatio memoriae* постає як випадкова гра домінацій, що не вписується в жодну лінійність, з невідповідностями, розривами, пробілами, нововведеннями та повторами. В цій різноманітності практик, використовуваних в різні часи і за різних режимів правління в рамках двох століть, справді неможливо ідентифікувати щось схоже на «три стратегії» знищення пам'яті або «дві моделі» амнезії. Концептуальний апарат задовольняється єдиним робочим поняттям *damnatio memoriae*, що, незважаючи на свою фікційну природу, дає змогу простежити генезу та еволюцію специфічних санкцій проти пам'яті.

Отже, по-перше, ми розглянули спосіб, у який в працях дослідників римської античності порушуються теми історичної пам'яті, мовчання, пригадування та забуття у формі порівнянь між греко-римським та сучасним використанням пам'яті, а, по-друге, вибудували генеалогію у формі огляду еволюції санкцій проти пам'яті в хронологічному проміжку з кінця римської республіки – до початку імперії. *Damnatio memoriae* все ж таки визначало обличчя політичної культури, не так у латентній, прихованій формі, як у прямій дії, практиці покаральних санкцій. Керівний вибір того, якими мають бути санкції, стався.

1. Вен П. Фуко совершает переворот в истории / П. Вен // Как пишут историю. Опыт эпистемологии. – М. : Научный мир, 2003. – С. 350–392.
2. Фуко М. Ницше, генеалогия и история // Философия эпохи постмодерна / М. Фуко. – Мн., 1996. – Режим доступу: <http://www.nietzsche.ru/look/fuko.php>. – Назва з екрану.
3. Шмитт К. Понятие политического / К. Шмитт // Вопросы социологии. – 1992. – № 1. – С. 37–45.
4. Ямпольский М. Физиология символического / М. Ямпольский. – М. : НЛО, 2004. – 800 с.
5. Bosworth B. Augustus, the Res Gestae and Hellenistic Theories of Apotheosis / B. Bosworth // The Journal of Roman Studies. – 1999. – Vol. 89. – P. 1–18.
6. Burdick S. Languages of the Unsayable : The Play of Negativity in Literature and Literary Theory / S. Burdick, W. Iser. – New York : Columbia University Press, 1989.
7. Dunnage J. Perpetrator memory and memories about perpetrators / J. Dunnage // Memory Studies. – 2010. – № 3 (2). – P. 91–94.
8. Flower H. Review on : «C. Hedrick. History and Silence. Purge and Rehabilitation of Memory in Late Antiquity» / H. Flower // Classical Journal. – 2002. – Vol. 97. – № 2. – P. 207–209.
9. Flower H. The Art of Forgetting : Disgrace and Oblivion in Roman Political Culture / H. Flower. – Chapel Hill, NC : The University of North Carolina Press, 2006. – P. xxiv, 400.

10. Hedrick Ch. History and Silence : The Purge and Rehabilitation of Memory in Late Antiquity / Ch. Hedrick. – Austin : University of Texas Press, 2000. – P. xxvi, 338.
11. Lim R. Review on: «Charles W. Hedrick Jr., History and Silence : The Purge and Rehabilitation of Memory in Late Antiquity» / R. Lim // Phoenix. – 2001. – Vol. 55. – № 3/4. – P. 464–466.
12. Loraux N. Of Amnesty and Its Opposite // The Divided City: Forgetting in the Memory of Athens / N. Loraux. – New York : Zone Books, 2002. – P. 145–165.
13. Meban D. Review on: «Harriet I. Flower, The Art of Forgetting: Disgrace and Oblivion in Roman Political Culture» [electronic resource] / D. Meban // Bryn Mawr Classical Review. – 2007. – Mode of access: <http://bmcr.brynmawr.edu/2007/2007-07-39.html>. – Title from the screen.
14. Memory studies. – 2010. – №3(2). – Mode of access: <http://mss.sagepub.com>. – Title from the screen.
15. Trout D. Review on : «Charles W. Hedrick Jr. History and Silence: The Purge and Rehabilitation of Memory in Late Antiquity» [electronic resource] / D. Trout // Bryn Mawr Classical Review. – 2000. – Mode of access: <http://bmcr.brynmawr.edu/2000/2000-07-11.html>. – Title from the screen.
16. Vittinghoff F. Der Staatsfiend in der römischen Kaiserzeit : Untersuchungen zur “Damnatio Memoriae” / F. Vittinghoff. – Berlin : Voigt, L., 1936.
17. White H. The Burden of History / H. White // Tropics of Discourse : Essays in Cultural Criticism. – Baltimore : Johns Hopkins, 1978. – P. 27–50.
18. Zanker P. The power of images in the age of Augustus / P. Zanker. – Ann Arbor : University of Michigan Press, 1990. – P. 385.

M. Bodnaruk

DAMNATIO MEMORIAE, OR THE SANCTIONS AGAINST MEMORY IN ROMAN CULTURE THE 1ST CENTURY BC – THE 1ST CENTURY AD

The article considers sanctions against memory in the political culture of ancient Rome in a broad genealogical context. The author draws practices of the Roman mnemonical tradition and appeals to the analysis of modern comparative approach.

Keywords: damnatio memoriae, sanctions against memory, politics of forgetting, silence, Roman culture, genealogy.

УДК 947.7:008(091)(477)

Демчук Р. В.

УКРАЇНСЬКИЙ «САРМАТИЗМ» ЯК АЛГОРИТМ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОТИ

У статті розглянуто креативність «сарматського міфу» для формування української спільноти та обумовленості її специфіки. Дослідження здійснено в річищі парадигми Memory Studies.

Ключові слова: сарматський міф, шляхта, українська ідентичність, пам'ять.

Історичне минуле зачаровує своєю недослідженістю. Адже побудувати беззастережний історичний еталон на підставі розрізнених фактів дотепер не уявляється можливим, скоріше, матиме місце деяка «віртуальна реальність», що помилково визнається за дійсність. Колективна амнезія, як і колективна пам'ять, також виступає елементом людської культури. Тріада: забуття–здивування–впізнання передовсім пов'язана з розумінням людського буття як присутності у діалектичному процесі пам'яті–забуття. Дивуючись світу, людина пізнає його наново. Розрив

з традицією є одним із проявів культурної кризи, сенс якої полягає у відторгненні попереднього контексту, забутті минулого. В цьому аспекті креативний потенціал ностальгічного міфу є стійким чинником реконструкції, зокрема колективної ідентичності, пошуком втрачених культурних смислів. Адже культурна пам'ять не є консервативним сховищем інформації, що пасивно транслюється від покоління до покоління, а виступає як складний механізм селекції, актуалізації та усунення текстів. Тим самим активно генеруються культурні змісти у просторі